

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему «Імплементация політики інклюзії у Європейському просторі вищої освіти» здобувача ступеня доктора філософії з галузі знань

01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю

011 «Освітні, педагогічні науки»

Козулі Віталія Михайловича

1. Актуальність теми дисертації.

Сучасний глобалізований цифровий світ формує нові вимоги до всіх галузей гуманітарної діяльності людини, в тому числі і до системи освіти. Вища освіта вважається важливим елементом для розширення можливостей індивідів і суспільства. Можливість отримання вищої освіти для людей з особливими освітніми потребами характеризує рівень соціального та гуманістичного розвитку держави.

Імплементация політики інклюзії в систему української вищої освіти регулюється, з одного боку, вимогами Болонського процесу, з іншого – євроінтеграційними прагненнями нашої держави. Воєнні дії, що точаться в Україні, призводять до збільшення чисельності осіб з особливими освітніми потребами. Здобуття вищої освіти є важливим елементом соціальної інклюзії, що дає можливість особам з особливими освітніми потребами бути повноцінними членами суспільства. Відповідно, в умовах війни питання імплементации політики інклюзії у вищу освіту не втрачає своєї актуальності та набуває все більшого значення.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали:

– концептуальні положення щодо інклюзії та інклюзивного навчання (М. Берегова, А. Вербенець, І. Гевко, О. Дікова-Фаворська, І. Дичківська, А. Колупаєва, Л. Миськів, О. Оржель, І. Перепелюк, Д. Савчук та ін.), а також теоретико-практичні напрацювання з проблем інклюзії у системі вищої освіти та специфіки навчання студентів з особливими освітніми потребами (О. Варецька, Ю. Волчелюк, Г. Давиденко, К. Кольченко, А. Курілко, О. Литвинова, О. Отич, О. Оржель, В. Тимкова, М. Чайковський, Г. Шевчук та ін.). Вагоме значення для дослідження мали результати аналізу європейського досвіду організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (Г. Давиденко, О. Оржель, О. Отич, Л. Перхін, О. Петроє, Г. Ферт, Р. Шандра та ін.), а також науково-практичні оцінки економічних і соціальних вигід та втрат, пов'язаних із бар'єрами на шляху до повноцінної участі осіб з особливими освітніми потребами в житті суспільства (R. Moore, Y. Mao, R. Metts, S. Vuckup, A. Kemper, L. Banks, S. Polack, E. Tompa та ін.);

– міжнародні джерела правового забезпечення та нормативного регулювання імплементации політики інклюзії у Європейський простір вищої освіти (ЄПВО) – Комюніке конференцій міністрів вищої освіти Європи, Звіти про поступ Болонського процесу, документи Європейської комісії, аналітично-оціночні та рекомендаційні документи учасників та стейкхолдерів ЄПВО;

– вітчизняні акти нормативно-правового регулювання інклюзії у вищій освіті (Конституція України (1996 р.), Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), тощо; Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти (2021 р.), Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (2021 р.), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022 р.), Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року (2024 р.) та інші).

Узагальнення аналізу наукових досліджень і вивчення практичного стану імплементації політики інклюзії у вітчизняних ЗВО дало змогу виявити низку суперечностей між: потребою виконання взятих Україною в рамках Болонського процесу зобов'язань щодо створення інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти та недостатньою інтеграцією європейського практичного досвіду імплементації політики інклюзії на інституційному рівні; очікуваним зростанням попиту на інклюзію у вищій освіті в Україні внаслідок війни та недостатнім рівнем архітектурного, матеріально-технічного, кадрового забезпечення імплементації політики інклюзії у систему вищої освіти.

Виявлені суперечності визначили проблемне поле дослідження, зумовлене необхідністю обґрунтування теоретико-методичного і концептуального підґрунтя імплементації політики інклюзії в ЄВПО. Попри значну кількість праць, присвячених вивченню окремих аспектів інклюзії у Європейському просторі вищої освіти, комплексні та системні дослідження щодо імплементації політики інклюзії у вітчизняну систему вищої освіти як частину ЄПВО на національному та інституційному рівні досі відсутні. В умовах війни інклюзія у вищій освіті стає невід'ємним компонентом соціальної інклюзії, що обумовлює додаткову увагу до імплементації політики інклюзії з боку наукової спільноти та суспільства.

Таким чином, актуальність проблеми імплементації політики інклюзії у сферу вищої освіти, її соціальна та науково-практична значущість, недостатня теоретична і практична розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Імплементація політики інклюзії у Європейському просторі вищої освіти»**. Тема дисертації затверджена Вченою радою Інституту вищої освіти НАПН України (протокол від 21 січня 2021 р. №1/8), уточнена Вченою радою Інституту вищої освіти НАПН України (протокол від 29 грудня 2025 р. №15).

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Загальний напрям дисертаційного дослідження пов'язаний з науковими темами відділу взаємодії вищої освіти та ринку праці Інституту вищої освіти НАПН України «Механізми взаємодії вищої освіти та ринку праці» (НДР 0112U002214, 2022-2024 рр.), «Механізми розвитку інноваційної діяльності університетів в умовах повоєнного відновлення України» (НДР 0125U000523, 2025-2026 рр.).

3. Особистий внесок здобувача.

Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею. Наукові результати, розробки, висновки та рекомендації, що викладені в дисертації та

виносяться на захист, одержані автором особисто. У публікаціях «SWOT-аналіз інклюзивного освітнього середовища вітчизняних університетів», «Еволюція підходу до імплементації політики інклюзії у комюніке конференцій міністрів країн-учасниць Болонського процесу», написаних у співавторстві з Ю.А. Скибою, автору належить концептуалізація ідей, розробка методів дослідження, збір даних, їх валідація, а також статистичний аналіз (50% тексту).

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором висновків і рекомендацій.

Одержані результати є достовірними та обґрунтованими, що зумовлено використанням дисертантом сучасних методів досліджень, опрацюванням значної кількості наукових праць за обраним напрямом, аналізуванням великого масиву офіційних статистичних даних. Основні результати виконаного дослідження апробовано у вигляді доповідей на науково-практичних конференціях, круглих столах, наукових заходах та перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях, в тому числі у закордонних наукових виданнях.

5. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому що:

- виявлено тенденцію використання комплексного підходу до імплементації політики інклюзії в ЄПВО (від політичної підтримки на міжнародному та національному рівнях до реалізації окремих проєктів щодо сприяння інклюзії та кооперації окремих університетів в альянси з метою сприяння якості, інклюзивності та конкурентоспроможності вищої освіти в рамках Болонського процесу);

- визначено принципи (недискримінації, рівності можливостей, доступності та універсального дизайну, поваги до різноманіття, участі та залучення, соціальної справедливості й сталого розвитку), цінності (прав людини, справедливості, різноманітності, доступності, академічної свободи, інституційної автономії та соціальної відповідальності закладів вищої освіти) та підходи (людиноцентричний, компетентнісний, комплексний і доказово-орієнтований) імплементації політики інклюзії в ЄПВО;

- здійснено періодизацію розвитку феномену інклюзії у національній вищій освіті на основі принципу зміни освітньої парадигми ставлення до організації навчання осіб з особливими освітніми потребами та виділено періоди: формування законодавства про вищу освіту та захист прав осіб з інвалідністю (1991 – 1996 рр.); формування базового законодавства про вищу освіту та захист прав осіб з інвалідністю (1996-2009 рр.); концептуалізації інклюзії у вищій освіті (2010-2013 рр.); формалізації інклюзії у вищій освіті (2014-2018 рр.); імплементації політики інклюзії у вищій освіті (2019 р. і до нині);

- розроблено класифікацію документів за визначеними критеріями (за рівнем регулювання, ієрархією, ступенем узагальнення змісту, функціональним призначенням та суб'єктами формування), що регламентують політики та процедури імплементації інклюзії в ЄПВО, що дозволило систематизувати підходи до управління інклюзивною політикою у вищій освіті.

удосконалено:

– поняття «інклюзивне навчання у вищій освіті» у частині його трактування як «комплексного процесу забезпечення рівного доступу до якісної освіти для людей з особливими освітніми потребами, включно з участю у навчанні, культурних заходах і житті закладу, активного зменшення виключення в освітньому процесі та створення єдиного освітнього простору для гетерогенних груп, де ключовим елементом є пристосування суспільства до потреб осіб з особливими освітніми потребами»;

– організаційно-управлінські, нормативно-інституційні механізми імплементації політики інклюзії в діяльність вітчизняних закладів вищої освіти на основі європейського досвіду;

6. Праці, в яких представлені основні наукові результати дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Козуля В.М. Інклюзивне освітнє середовище: сутність та особливості. *Молодь і ринок*. 2020. №5. С. 131-136. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/216352>

2. Козуля В.М. , Скиба Ю.А. SWOT-аналіз інклюзивного освітнього середовища вітчизняних університетів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 78. С. 110-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2020_78_26

3. Козуля В., Скиба Ю. Еволюція підходу до імплементації політики інклюзії у комюніке конференцій міністрів країн-учасниць Болонського процесу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. № 91. С.123-126.

4.Kozulia V. Global and European instruments as the normative basic for inclusion in higher education. *Österreichisches Multiscience Journalal (Innsbruck, Austria)*. VOL 1, № 44(2021). November 11, 2021. С.24-27. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5676350>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Козуля В. М. Дефініційний аналіз поняття «інклюзії». *Особистість студента та соціокультурне середовище університету в суспільному контексті*: зб. наук. праць IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 54. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2020/07/IV_Vseukr.konf_18-05-2020_Zbirnyk.pdf

2. Козуля В.М. Глобальні та європейські документи як нормативне підґрунтя інклюзії у вищій школі. The VIII International Science Conference «*Impact of modernity on science and practice*», Madrid, Spain. April 6 – 7, 2021, С.110.

3. Козуля В. М. Концептуальні засади імплементації політики інклюзії у вітчизняному просторі вищої освіти. ELA Conference European Dimension of Education in future Ukraine. Конференція ELA Європейський вимір освіти в Україні майбутнього.(ELA Conference, Київ-Львів, 18-20 грудня 2025 року).

9. Практичне значення результатів дослідження полягає у формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення політики інклюзії на національному та інституційному рівнях. Розроблені пропозиції передбачають

внесення змін та доповнень до існуючих нормативно-правових актів, що регулюють інклюзивне навчання в ЗВО та вдосконалення інструментів відображення інформації про інклюзію у вищій освіті у Державній службі статистики України.

Отримані результати створюють теоретичне підґрунтя для подальшого вдосконалення політики інклюзії у вищій освіті України та можуть бути використані при розробленні національних стратегій, інституційних програм розвитку, а також у практиці управління закладами вищої освіти з метою формування інклюзивного, соціально відповідального освітнього середовища та розроблення навчально-методичних матеріалів з проблеми інклюзій.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України. Дисертацію заслухано та обговорено на відкритому засіданні відділу взаємодії вищої освіти і ринку праці Інституту вищої освіти НАПН України (протокол № 4 від 24 квітня 2026 р.). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

Загальні висновки:

1. За актуальністю теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертація на тему «Імплементация політики інклюзії у Європейський простір вищої освіти» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами від 21 березня 2022 р. № 341 та від 19 травня 2023 р. № 502).

2. Дисертація відповідає спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»).

3. Наукові праці Козулі Віталія Михайловича, опубліковані за результатами дисертаційного дослідження, за кількістю та якістю відповідають п.п. 8-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

4. Дисертація **Козулі Віталія Михайловича** на тему «Імплементация політики інклюзії у Європейському просторі вищої освіти» рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу соціальних та інституційних
трансформацій у вищій освіті

Олена ОТИЦЬ
засвідчую.
Заступник заступника відділу науково-
організаційної та кадрової роботи
Інституту вищої освіти НАПН України.
[Signature]